

У пошуках людського щастя

• До 270-річчя з дня народження Г. С. Сковороди

У КРАЇНСЬКИЙ мислитель Григорій Савич Сковорода (1722—1794 рр.) жив і діяв у добу, коли безроздільно панувала релігійна ідеологія, яка виправдовувала самодержавство і кріпосницькі порядки, перешкоджала поширенню наукових знань серед народу, насаджувала віру в потойбічний світ. І це в основному й обумовило його войовничий антиклерикалізм.

Він був сином своєї епохи, суперечливість розвитку якої своєрідно позначалася на його творчості. Та, незважаючи на історичну обмеженість і суперечність поглядів Сковороди, його прогресивні ідеї, його, демократизм, гуманізм, матеріалістична тенденція, а також його безмежна любов до людини, віра в неї, в могутність людського розуму здобули йому загальне визнання і всенародну шану. Саме тому російський царизм довго забороняв твори ук-

раїнського поета і філософа. Але вже дещо пізніше про Сковороду прихильно відзивалися визначні діячі російської й української культури В. Капніст, К. Рилєєв, Т. Шевченко, Л. Толстой, І. Франко, М. Горький, М. Коцюбинський...

З біографії відомо, що Г. С. Сковорода займався і викладацькою діяльністю у колегіумах Переяслова та Харкова. Зі своїм обдаруванням і здібностями він міг би зробити блискучу кар'єру, але вона його зовсім не приваблювала. Сковорода не хотів йти в ченці, збільшувати ряди церковників, до яких завжди мав велику відразу. Вірші почав писати десь з 1757 року.

Коли Г. С. Сковорода викладав у Харківському колегіумі катехізис (виклад закону божого), то він написав невеличкий курс своїх лекцій «Начальная дверь к христианскому добронравію...», де торкається таких понять, як щастя, світ, природа,

бог. Український філософ дає таке трактування бога, яке розходиться з церковними догмами. Тут мислитель уже формулює основні положення своїх етико-гуманістичних поглядів. У 1769 році Сковорода остаточно залишає Харківський колегіум і вже більше не займає жодної посади. Саме з цього часу і до самої смерті Григорій Савич — мандрівний філософ, народний учитель-просвітителі. Він у сирій світі, з торбиною за плечима, з палицею і книгою в руці пішки мандрував від села до села. Мислитель України не мав домівки, сім'ї, ніякого майна, твердо йшов своїм шляхом...

Г. С. Сковорода постійно жив серед простого народу, знав його муки і прагнення, співчував бідним, сам розділяв їхню гірку долю і подавав приклад безкорисливого служіння людям. Тому не випадково корінною проблемою філософії і твор-

чості Сковороди стала проблема сутності людини, її щастя.

У чому суть філософського вчення мислителя? Сковороду хвилювали проблеми звільнення земного життя від втручання церкви.

Слід зауважити, що наш мислитель услід за Ломоносовим, уперше в історії філософської думки на Україні проголосив матерію (великий світ) вічною і безкінечною. І це в значній мірі зумовило ставлення Сковороди до релігії і церкви. Український філософ категорично відкидає християнське вчення про створення богом світу з нічого, про його початок і кінець. «Учення І. Христа, — писав Сковорода, — зовсім не причетне до землі».

Раціональне начало було провідним у філософському мисленні Сковороди. Григорій Савич часто користувався біблійними образами, але, що характерно, він піддавав нищівній критиці біблійну

міфологію.

Сковорода розглядав біблійні образи як символи та алегорії, під якими приховується особливий світ мудрості, істини.

Поезія Г. С. Сковороди — глибоко лірична, сповнена філософських роздумів. Вона, як і вся художня творчість мислителя-гуманіста, служила інтересам трудового народу. Отже, беручи до своїх пісень епіграфи з біблії, український поет називає їх «божественними», хоча за своїм змістом та ідейним спрямуванням його пісні далекі від святого писання. Саме в них поет виступає як лірик. Не бог, а природа; людина, її думки, і почуття стали основним змістом збірки Сковороди.

Г. С. Сковорода займався також і перекладами, особливо античних авторів — Плутарха, Ціцерона, Горація...

Прогресивні ідеї Григорія Савича Сковороди не втратили свого значення і сьогодні. Український народ і все прогресивне людство всього світу глибоко шанує і береже пам'ять свого мислителя.

Віктор ГОРОВИЙ,
філолог.